

Mikloš Varheđi

... NE DOPUSTI!

I Potop i slana fotografija

Moto: Sve.

1.

Znam, čitaoca sablažnjava ako naiđe na tekst bez kritičnosti. Njegovi roditelji i profesori i nadređeni i političari podsticali su ga na kritički ton. Buda je rekao: ljubav je okov. Ljubav na evropski način: kritika. Šta učini dečak devojčici koja mu se dopada? Povučje je za kosu. Radost roditelja je potpuna: više ne treba da strahuju da će njihov sin biti mamlaz, rođeno je Ja, biće neko ko će se brinuti o njima pod stare dane. Evropski okov: kritika. Štirner je još mogao reći: svari ostiju, i oslobodio si se od nje. U našem veku stvar stoji ovako: ništa ne pripuštam sebi dok ne znam da je dobro. Nije slučajno što je Oto Vajninger započeo stoleće u Evropi. Ako čovek u sebi pomisli na onaj svoj delić za koji bi voleo da jeftino prođe kroz život bez ijedne ogrebotine, koji bi voleo tako da dokrajči kao da nije ni započinjao život, koji najradije stoji ispred ogledala, koji radije ne trči, samo da ne zaudara na znoj, odmah treba da shvati zašto Vajninger odbija ženu, kako je već on nazivao taj maleni delić u sebi.

2.

Učitelju, ako Učenik počne da protivreči, neka napusti prostoriju! – Nema šta da se objašnjava u ovoj izreci sufija, kao uopšte u pričama, mitovima, slikama i znacima baštine. Prema Talmudu, san je sam svoje objašnjenje. San: ceo svet. A sve, celo današnjem čoveku je malo. Ako želiš da mu laskaš, učini priču, mit, sliku, znak, izreku, parabolu, san takvim kao on. Rastavi u delove! Tumači, prilagođavaj svakodnevnim očekivanjima! Sve je dobro što izgled slabi snagu primera. Drevni čovek je bez treptanja gledao u Sunce. Današnji čovek i lek uzima sa džemom. „Now we have to get back the cosmos, and it can't be done by a trick. We can't get the sun in us by lying naked like pigs on a beach.“ (Mi treba ponovo da zadobijemo kosmos, treba da mu se vratimo, a tu trikovi ne pomažu. Mi ne umemo da pripustimo Sunce u sebe, uzalud na plaži ležimo goli kao svinje.) – D. H. Lorens.

3.

"Look forward, not backward!" (Gledaj unapred, ne unazad!) – piše bezimni srednjevekovni engleski mističar. Niko se bolje od Kaspara Davida Fridriha nije pridržavao ovog solidnog znanja baštine. U svetu obrnutog poretka vrednosti inače svako čuvanje vrednosti liči na senku, na fiks-ideju. Pravi mistici su bezimni. Nepoznati.

U svojoj sadašnjoj formi svaki svetovno iznuđeni postupak ometa osvešćenje, počev od znanja doziranog prema parcijalnom gledištu, pa preko stupidnog sporta do statistoidnog shvatanja. „Nije potrebna napetost, nego osnova.“ (Bela Hamvaš) Naša kultura – koja nije Nešto, nego od Nečega, kao što kaže Berđajev – bolesno traži novo, a u međuvremenu može da nađe samo prividan spokoj u sličnosti, sistematizaciji i stabilizaciji. A sličnost se može ot-

kriti samo u odsustvu osnove, u nedostaku degeneracije, u gladi za životom, sakralnosti. Krajnji koren modernih estetika uvek treba tražiti u politici. Kao što je „laž jedina stvarna, ne nje-na forma koja se kreće u okvirima apstraktnog moralizma ako reč izdvojenu iz njenog tla postavimo pored drugih zbivanja" (Lajoš Sabo–Bela Tabor), i ubica možeš postati samo ubijajući celinu, zastupajući deo, diveći se sličnostima, gubeći tlo. Poricati se mogu samo ograničena. Otvorenost postoji samo za celinu.

4.

Narcis spada među one prilike grčke mitologije o kojima nije sačuvana slika na vazi. Ipak relativno lako možemo ostati verni njegovom duhu. Kada struk narcisa stavimo u vazuu, kidamo ga s korena. Uživanje gubimo u onom trenutku kada želimo da ga pribavimo.

Narcis je, kao kritički umovi i razdoblja uopšte, žrtva svoje drugostepenosti (ne-bitnosti). „Ni do tri ne ume da broji, kao što se kaže." Tražio je nebo u vodi, ali je video samo sopstveno lice. Otvorio se dualizmu. (Ko ovde vidi samo samozaljubljenost, njegova situacija je beznačajna, i taj pitanje nepodložno bagatelizuje.)

Od tada je potreban ogroman napor za to da bismo došli k sebi, da sem sebe i drugo vidimo u vodi, ogledalu, u drugom čoveku, u svetu, i da otkrijemo da je „i za poletanje jednog leptira potreban ceo nebeski svod" (Klodel) Od tada „u ogledalu vidimo svoju smrt" (Kokto). (Zato je danas malo svaki primer, čak i najgori, a ima ih u izobilju, i zato ako neko završi studije, a nije još potpuno izgubio otvorenost prema bivstvu, zna već sve što ne želi, što on ne želi biti, i što njemu ne treba. Još samo treba da se rodi i treba da odustane od smisaonih konstrukcija u ogledalu. Svet ne iskusiti prema dualitetima. „Dok veze ne kompletiram do tri, stvari nemaju svoju stvarnost." (Bela Hamvaš) Naša umetnost, postupci, život pod znakom su vrtloga. Ne red, ne mera, ne svetlost, ne odgovornost, ne znanje, ne duhovno dostojanstvo. Dovoljno je ako ovde pomislimo na sliku Frensis Bejkona: Narcis gleda u vodu. Umetnost ostvarenosti. Priprema na samoubistvo.

5.

Video sam jednog čoveka, dugo sam ga posmatrao. Iskašljao se, ustao, pogledao kroz prozor. Kašljucao, ponovo seo. Muvanje, zviždukanje, kijanje. Novine, maramica, ručni sat. Pali cigaretu. Nekom nepoznatom postavlja učtiva pitanja. Smeška se i čeka.

Ja sam ambiciozan, znam. Ono što želim nije malo: smiriti se. Vedrina. Ne nervozni simptomi i aktivnost. Ne umesto nečega. Biti tamo gde jesam. Ne ponašati se zbog priče. Ne živeti zbog biografije.

Ne umem da stvaram probleme, ne želim ni da ih otkrivam. Hoću da stanem na njih. Da hodam po vodi. Jedino neću da pišem drame, ne umem da pričam u prostoru veličine autobusa, sobe.

"Bolje je stanovati u maloj kući i diviti se zamcima, nego stanovati u zamku i više se ničemu ne diviti" – kaže Raskin s karakteristično evropskim dualizmom. Na ovom putu smisao i pravac stvari jedino se katkada može obrnuti. (Kao što najnoviji neidentifikovani leteći predmeti već iznutra „poručuju", a zovu se EIDS. Kao što je najveći broj bolesti danas postao sujeverica.) Pa neka bude to za umetnike plodno stanje i sama sloboda, meni je malo. „Ono što je odista istina, i suprotno tome je isto tako istina" – govori se tragom istog ovog linearnog

mišljenja. Zaista, pored i ispod i iznad i oko istine u svim pravcima sve je istina ako je fantazija čista, a centar izvan ja. Ovde postaje jasno koji je jedini način na koji možemo shvatiti misao Gurmon: „Užasnuti bismo se kada bi pred nas izneli u širokoj zdeli različitu hranu od mesa do voća izmešanu sa supama, vinom, kafom, hranu koja treba da predstavlja naša uzastopna jela; naš užas bi bio isto tako snažan kada bismo videli odbojnu smešu onih protivrečnih istina koje nastaju u našem duhu.“

Dobro saznaš tako što ga činiš, loše tako što ga ne činiš.

6.

Smisao reči nalazi se u nevidljivosti. „Ne gramatika, već smisao reči“ – kaže Sirano de Beržerak. Živim ispravno onda ako sebe ne vidim. Po onome što je jedino važno prepoznajem svoju zgroženost. Puštam je da deluje. Ne želim po primeru čoveka Čuang Cea da je izbušim kako bih disao. Da sačuvam svoju osetljivost. „Kada razmišljam, želim da ćutim i plačem.“ (Grgur Veliki) Ne želim da saznam. Nema nigde. Prepoznajem po tome što ne želim da vidim. Nalazi se svuda. Deluje. „Ukoliko ljudi žive, žive posredstvom Zena.“ (Blajt)

Održavati budnim svest hijerarhije. „Samo viši nivo može objasniti niži, nikada obrnuto.“ (Teodor Haker) Ako pomažem, objašnjavam, branim, napadam, samo sam za jedan nivo snizio sve, odakle je još teže ponovo videti izvor. Pomerio sam s mesta, kao bezlična ličnost prihvatilo sam bezmesno mesto. Od sakralne Celine u modernoj književnosti, na primer kod Kafke, više nije ni preostalo ništa drugo samo ovo objašnjenje, recimo: senka. Ja. Tako se može kružiti oko izgubljenog središta. Tako dospevamo „iz humanizma do bestijalizma“ (Grilparcer).

Čuvam, ne objašnjavam. Važan je stil sutre, na primer Haraklit. Ne odlomak, ne magla, nego samo tako Celina. Ne–važno bez razmišljanja odbaciti zbog jedino važnog. Sve vratiti na svoje mesto. „Ništa nije negativno što je na svom mestu.“ (Bela Hamvaš)

„Svet je stvoren zbog izbora izabranog.“ A „ne može se nekažnjeno malo hteti“ (Lajoš Sabo–Berla Tabor).

Moram postati celovit, mit, kako bih bio stvaran.

7.

U modernoj umetnosti obično je inspiracija i stvaranje onaj trenutak kada umetnik posrćući počne da juri, i mlatara rukama, pravi velike skokove kroz vazduh. Posmatrajući pak platna Kaspara Davida Fridriha odmah se ispostavlja da ne treba pogrešno razumeti ili zaboraviti znanje baštine, koje u svima nama živi, da bismo mogli da stvaramo. Ne treba lebdeti, nego sigurno stajati. Ne treba nam loša sloboda, nego dobra.

Fridrih se držao – slično egipatskom slikarstvu – prirodnih dimenzija čoveka i njegovih stvarnih potreba. Ako u jednom smeru ne vidim, samo tada živim. „Small is beautiful“ (Malo je lepo) – kaže Fric Šumajer. Od kako ljudska glava nije „potpuna celina lica“, iza naših leđa uvek gori Sodoma i Gomora. „Plamen žudnje, plamen mržnje i plamen bludnje. Plamen rođenja, starenja i smrti, plamen bede, bola, patnje i očaja.“ Ostati budan. Svako stvaranje i postupak samo su trag na putu ka Bogu. Ako nije posvećeno znanjem ako je za mene postalo važno, već sam pogrešio, stao sam, okrenuo se nazad. Biću žrtva, kip soli. „Ovde više ništa neće rasti.“ Iza mojih leđa slikar, fotograf, kritičar. Ne treba dokaz, ni fotografija: „muž sam,

ili supruga; majka, prijatelj; bio sam na putovanjima i imao sam velike doživljaje, snažan sam i zanet, ili sam imao velike gubitke" (Lajoš Presing). Ne treba se mrdati, već živeti. Još bolje: ne ostaviti trag, već delovati.

Ko nije Bog, okreni mu leđa! (Diogen)

8.

Ni za šta, ni za kakvo procvalo razdoblje ne bih dao ovu kasnu epohu apokalipse kada je konačno svakome jasno šta je važno, i više uopšte nema strahovanja samo od spoljnih stvari, nasuprot onome što se o tome obično govori. Danas smo prispeli dotle da je strah od svega sasvim spoljnog dobar samo za sputavanje razrešenja, za to da ja ne činim ono što je moj posao. Ukratko, nikada se ovako jasno nije moglo smejati onome koji veruje da zna da vara. Danas živimo u lavri, i važan je postao unutarnji život, jedino se računa ličnost. Treba započeti preuzimanje slobode, ili najpre biti svestan šta je to, jer nam inače „mnogo veća opasnost preti ako se eliminiše opasnost trećeg svetskog rata" (Hajdeger).

U ovom trenutku zbivanja, naravno, igra samo onaj koji je, bilo da zna ili ne zna, prinuđen. Dakle onaj koji je grešno nepodozriv. Onaj ko igra – podrazumevajući pod tim svako držanje od samoironije do fabrikovanja šlagera, od pričanja viceva do pretvaranja u stručnjaka, svako htenje privida i ne-bića, dakle svega što se zadovoljava malim, što sebe samo zatvara, a ne želi da preuzme sve, što iz dva ne žudi u tri, već u jedan – taj danas trupka samo na grobu mrtvih (laži), poravnava zemlju (Peter Breznjik). Naravno, odatle ne sledi samo da se cilj umetnosti više ne može propisati da, kao što je još Gebels govorio, proizvodi optimizam, nego stvar ovde odista postaje zanimljiva: jer danas ni optimizam ni pesimizam, nikačko –stvo nije dovoljno. Krajnosti su u ovom značenju prosto izgubile svoj značaj. Danas je jedino važno nalaženje mere (sredine, osnove), znanje i sloboda su postali preuzimanje.

9.

Priču o Lao Ceu verovatno svako zna. Ono što je iz nje ovde važno, i svakako treba pomenuti, jeste: granica. Svoje poznato delo *Tao te đing*, kao što se kaže, napisao je na granici, na molbu čuvara klanca Hanku. Zatim je zajahao pitomog bivola i on, koji se u životu nije ni pomerio iz svoje sobe, zauvek je iščezao. Predanje Blavackog zna za hiljadu njegovih dela, od njih je 999 izgubljeno. Prema tome: jedno ili hiljadu. Sada je suština: granica.

Naravno, greši ko sasvim misli na spoljnu granicu. Ono što znamo iz moderne umetnosti, setimo se samo, na primer, poslednje akcije Rudolfa Švarckoglera, sve je takva spoljna granica. Nebitno, ne može se realizovati, oslobađa demone i nepodozrivo je praćakanje. Od čoveka se jedva može oduzeti manje od materijalnih stvari, podrazumevajući i fizički život. To je već svako morao osetiti, ako ne drugde, a ono u velikim trenucima (kada je i gde je potpuno bio prisutan).

Baština govori o granici samo u onom slučaju ako spoljna granica bez ostatka prekriva unutarnju, a obe u osnovi (Bog) prožimaju jedna drugu. „Ne treba uvećavati broj nerealizovanih misli." (Bela Hamvaš) Treba ostvariti minimalnu aktivnost. Problesnuti. „Ne-su-delovanje ili prigušivanje ne mogu nastati." (Padmašambhava)

Pisati, proslaviti, pokrenuti se sme samo kada se prispe na granicu. Rutinom se nema šta predati, nju treba samo praktikovati, i svako je može pribaviti. Čekati čuvara i pitomog bivo-

la (duh). Ništa ne treba zadržati. Ništa ne preskočiti. Sve baciti. Ne suprotstaviti se slikaru. Ostati suštastven. Odustati od kritičke (refleksivne) napetosti. Dospeti do tri.

Veliki deo moderne umetnosti i nauke prinuđen je da se razmeće svojim novitetima, senzacijama, mada se precizno može pokazati da baština, to jest jedina duhovnost potiče s mesta polomljenog dela, pogrešno shvaćenog ili poricanog, i u svojoj nepodozrivosti, neznanju ume samo tako i utoliko da opstane ako se ogromnom brzinom stalno udaljava od (eks)centra, i duboko čuti o ukusu–spasenju koji se krije u svakoj stvari.

Istina (Celina) – koju je čovek dobio na začelu vremena kako bi je čuvao ("Vama dajem zemlju") – želi da je „prihvaćenu u sebe proživimo" (Deže Jakabfalvi). Celinu treba čuvati, i to čuvati tako da se otvorim, i kroz moj život, moje postupke problesne sve više svetlosti. Ako neko želi da poseduje istinu, ili sam želi da deli istinu – a to nikada nismo bolje videli nego upravo danas – onda počinje da brblja i krade i da se jada i da jurca. Ako misli da sam svojom snagom može da dovrši iskupljenje, onda ubija ljude na gomile, ili ih veštački održava u strahu, neznanju i sekundarnosti.

Znači u današnjim okolnostima jedna je stvar gotovo sigurna: ako neko prispe na granicu, od toga se, spolja gledano, ništa ne vidi. „Onaj ko se onesvešćuje, misli da se sve vrti." (Ignacije Lojola) Niko umesto mene, ja umesto nikoga.

Lao Ce, stiže na granicu Staro Dojenče, zato što je postao „čist kao voda". Nema ništa što bi zapisao. Zapisuje. Ne može da tegli. Shvata šta je to: čuvati. Odnosi nazad u nevidljivo.

II Summa tautologica

1.

Današnji zastupnik minimal–arta jeste onaj moderni Noje koji nema vremena da sačeka poziv Gospoda, a ipak ne ume da započne posao dovoljno rano. U svakom slučaju pogrešno shvata prirodu stvari, ta neka mu neprimetno preko lica promine samo jedna prava misao, život mu je već na tački ključanja.

Saznavši za projekat Tamaša Sentjobija o standardu minimalne egzistencije odista se možemo osećati u Evropi dvadesetog veka. Umetnik je u središtu sveta došao do rešenja, ako sledimo njegove savete, svi se možemo spasiti na njegovoj barci.

Šta je zadatak drugoga, naravno ne znam. S moje strane dobro je ono na što ću najmanje nasesti. „Bežao bih kao bez duše ako bi me neko potražio da mi učini dobro." (H. D. Toro) Moja pristrasnost, greška, zatvorenost, predrasuda uopšte javlja se u slici „meni dopadljivost". Paja (slama) – kaže Unamuno. Baciti, sve odbaciti. Iz romana opis predela, karaktere, iz pesme rime, iz napeva ono što je umiljato. Nije potreban smer, već duh. Ne dubina, nego problesak. Osećam, „umetnik zemlje" će me kad–tad silom prinuditi da sagradim njegovu piramidu.

Po Alenu Finkelkrautu, celokupna umetnička avangarda, koja je sanjala o tome da se potpuno oslobodi tradicije, rođena je pod čarolijom Marksove velike vizije po kojoj se istorija čovečanstva deli na dva dela: preistorijski (carstvo nužnosti u kojem je čovek izručen nepoznatim zakonima) i na pravu istoriju koja započinje proleterskom revolucijom kada čovek konačno ovlada svojom sudbinom.

S ubedenjem i trezveno izjavljujem: čoveku, ukoliko je čovek, nije potrebno pouzdano i egzaktno znanje. (Naravno, tome ne protivreči ni to što takvo znanje do sada još nije pribavio, a nikada ga ni neće pribaviti.) Ali ono što mu je potrebno jeste da to i dokuči.

Jalova žena je preklinjala Izraela iz Koznice, neka se moli za nju kako bi rodila dete. Rabin se zamislio: – Moja majka je dala ogrtač na dar Balu Šemu Tovu, isto to ga je molila. Sledeće godine sam se ja rodio. – Hvala! Doneću ti najlepši ogrtač! – zahvaljivala mu je. Magid je uz osmeh odgovorio: – Ne, tebi to neće pomoći. Moja majka nije znala za ovu priču.

2.

Između prvog i poslednjeg trenutka nema znanja. Život nije ispravljanje, nije razvoj, nije pronalazak, nije pomaganje. Nema čoveka koji bi podneo dobrotu. Niko nema pravo na skromnost. Život jeste: sazrevanje.

Sve napreduje prema sebi samom. Nema sekularizovanog sveta. Svet jeste: religiozan. Sva odstupanje od normalnosti (privilegije, titule, medalje, činovi) jesu kompenzacije grešaka počinjenih na nevidljivoj strani. Odstupiti u prvom trenutku od svega dobijenog (stvaranje) moguće je samo prema ne-sušastvenom. Svako trenutno, merljivo i vidljivo dejstvo je isključeno. Scijsentifički proizvod, izmislila ga je nauka za dokaz i održavanje svoje nužnosti i neopodnosti. Samo je nesporazum plodonosan. Pravci modernog mišljenja i umetnosti svojom sudbinom razvijaju nesporazume koji se javljaju već pri njihovom rađanju.

Groznicu, napregnutost, užurbanost, napetost, ludilo odbacujem (žrtva), jer neću da kažem nešto što ne postoji. I ne odande gde ja nisam. „Smisao života se sastoji u tome što je nerazumno reći da nema nikakvog smisla.“ (Nils Bor). Život iskazuje samog sebe mojim posredstvom. „Ko ne ume da dadne više nego što je dobio, polagano počinje da truli.“ (Žorž Bernanos)

Na Istoku je karma, na Zapadu politika. Karma: postajem jedno sa samim sobom, razvijam sve svoje mogućnosti koje sam dobio, svet (Celinu) prenosim u sebe. Politika je privremeno i prividno falsifikovanje karme. Onda sam silan (naivan), onda tražim vlast ako više nisam ja sam. Ne postoje dve ličnosti koje bi u jednom trenutku bile na istom mestu.

Nije potrebno odgađanje, niti isključivanje. Suprotstaviti se zapetljavanju. Na strašni sud ne mogu da umesto sebe pošaljem fotografiju.

3.

Ko svet probudi iza sna, neka ne računa na smrt! – od Grka i Platona to je umesto Hegele mogao reći bilo koji „moderni“ mislilac. „Ono što je moderno, više nije to.“ (Dali) Ono, odnosno što jeste: više nije to, ono na čemu je izgrađena celokupna kultura, to jeste: Ja.

„Jednom je u prahaosu šerpa uhvatila sebe za dršku i pobrkala je s nogom Boga. Može i sto puta zagoreti – od tada sebi pripisuje stvaranje.“ (Đeze Hatar) Ono što u interesu egzistencije trajno stvara i održava u nama nezadovoljene (čulne) zahteve – njihovo nestajanje značilo bi i njeno nestajanje, koje uzduž i po uopštenosti (sistem, stil, ustrojstvo, pravac itd.) vidi i organizuje svet, dakle ono što je u nama moderno, i shvata Hegelovu misao, to je: Ja. Ono što koristi svete stvarnosti u interesu plodnosti sopstvenog naučnog parcijalnog gledišta (npr. psihoanaliza), čemu je svaka mistična i lična činjenica samo tema za razgovor, to je u nama: Ja.

Ono što sakralno zatvoreni poredak (čovjek) ne razara, jer ne ume ni da ga dotakne, samo je prema njemu slep, time gubi pravo duha, jer uvek, uvek više želi da kaže, to je: Ja.

Nema skeptičnog čoveka. Ko korakne: već je vernik. Sumnja (poricanje, gordost, privrženost, iznenađenje) kao i sve ostalo, samo je odstupanje od normalnosti: ispoljavanje. Reći više. Nešto je pridodato. Ono gde sam i u šta sam sumnjao, tu sam i utoliko poremećen: nisam prisutan. Deformisano vidim, privid i suštinu ne na svojim mestima. Mesto korena je nevidljivo. Molitva: zahvaliti nevidljivom što traje, što postoji. Celokupnim životom zahvaliti. Živim zadivljen nevidljivim. Znati da je ono što vidim: simbol. Zalud. Još ga nema. „Čovek: celina.“

Ispoljavanje je dobila životinja. Logos je čovekov. Stanovati pored Boga.

Ja može nekoga postaviti na prazno mesto, ali čoveka (sakralna ličnost) time ne može prevariti: tražiće patnju i bol kako bi mogao osetiti ukus prisustva.

4.

Jezik: beskrajna tautologija (Vitgenštajn) – čovek je stvoren prema slici i podobiju Boga. Prispeli smo do kulture ključaonice.

Zamišljenim upoznavanjem stvari koje se ne mogu neposredno iskusiti naša situacija nije postala lakša. Danas svaka (opasna) suprotnost pristiže iz njenog smera i oblika. „Svet smo lišili njegove čari time što smo poništili udaljenost.“ (L. Klages) Ako kažem: čovek, a ne umešto toga: „vreća puna starudija“ (Jung), ja zbog toga još nisam konzervativan, ili anahroničan. Svet i danas održava trideset šest pravednika.

Ako nešto gledam kroz ključaonicu, često zaboravim: da li sam napolju ili unutra. Ja lično pak nemam pretenzija na onu neizvesnost i uzbuđenje, što ga ovako postiže i znači veliki deo moderne kulture.

"Dobar umetnik uvek nešto petlja oko svoga rajferšlusa." (Pati Smit) Da, tako se sve srozalo prema gore: prema Prividu. Mistika je tako postala ono što se vidi spolja: prigušena telesnost. Tako čovekov život oduzima ona umetnost koja uči rutini. Nema ključaonice. To je kvarnost umetnosti: „deformisana senzibilnost koja je zasnovana na individualnoj utakmici, na hijerarhiji vrednosti koja nam je nametnuta i tako dalje“ (Gombrovič).

Ne posredno, već neposredno. Lično. Ne budućnost, već večnost. Svoje misli odrediti prema gore, prema otvorenom prostoru. Ljubav koja je postala vidljiva: politika. Ako činim dobro, onda ne znam ništa (vedrina). Osećati, ne govoriti. Granice se ne mogu raspliniti. Ako stojim tamo gde jesam, onda se ne vidim. Duh je samo tamo gde se ništa ne vidi. Život postoji kao tkanje između reči.

Kao što „građani ne dobijaju svoja osnovna prava od države, nego poseduju svoja ljudska prava“ (Janoš Kiš), tako umesto „svako umetnik“: svako je čovek.

Moral: nevidljiv. Nije stvar naučnika, ni umetnika, ni stručnjaka.

Čovek je u Celini slobodan.

5.

Mnoge stvari kojima me je učio Učitelj razumeo sam tek mnogo kasnije. Jedna od njih: nestanak pitanja.

– Uvek i u svemu tražio si veliko, lepo, novo, značajno. Učio si od predmeta i ljudi, od prirode i od žena. Odnosno učio bi: ako ne pitaš. Pitati znači: nešto već znaš, misliš da znaš,

i pitanjem ga odmakneš, držiš daleko od sebe. Potrebni su bolest i katastrofa, kao kod većine ljudi, da bi bar na trenutak ponestalo tvojih pitanja, da već ni za njih ne bi imao snage. Drugi tada postaju religiozni, ti si video i oslovio mene koji sam stalno tu bio. Naravno, srednje stanje je ubrzo minulo, jedva si čekao da možeš pitati. Zanimalo te je sve, moje obrazovanje, moj način života, moje iskustvo. Zato si pitao i pitao.

– Zašto me nisi upozorio?

Učitelj se nasmešio:

– Možda danas više ne treba da tako nežno postupam s tobom. Ojačao si, uskoro ćeš stići do prekretnice. Pitanja će nestati, ali svaka izjava će zvučati kao da je pitanje. Mnogi se tokom celog života neće odavde dalje maći. Potom će konačno nestati pitanja. Neće biti lepših ili važnijih reči, odnosno svaka reč će biti podjednako važna. Budi spokojan. Jezik nije gospodar čoveka. Pitanje nije ljudska mera. Nemaš razloga za radoznalost. Ako te nešto ne interesuje, ne prihvataš to zajedno sa svim posledicama, pogotovo ne zajedno s onim o čemu nemaš ni pojma, nastavi dalje. Do sada su tvoje greške bile u lepom, jer si ih tamo skrivao, sada će bar dospeti na svoje pravo mesto: u ono što ne razumeš, i što ti se ne dopada. Ono pored čega prolaziš. Lagano se otvaraš, sve više osećaš. Sve treba da pripustiš sebi.

6.

Dejstvo i vrednost su nezavisni. U jedinstvu prvog trenutka ("Naka bude!") već je sve dato. Vreme, komunikacija: pasti. Kultura razvučenog drugog trenutka.

Prispevši u Duh nestaju karma i politika (Ja).

Ako još znaš nešto, onda nisi tamo. Onaj ko nešto zna, zalud pita. Sve je laž što ne stiže kroz onu prazninu koja jeste Ličnost.

Nauka: loš početak. Ne ume da se suprotstavi iskušenju (Isus se sa stene baca u dubinu). Polazi od negativnog kako nikada ne bi umeo prispeti do kraja.

Groznica, pomoć samo simuliraju Celinu. Posle njihovog nestanka moguća je aktuelnost. Osećanje je tačno. Ne iskorišćavati u praksi. Za ljubav visokog ne prećutati nisko. Paradoks pustiti u srce.

Prividna protivrečnost: tautologija.

Ispred života ne bežati u tajnu, u dubinu, u pitanje, u književnost. U lepu književnost (primarno): samocenzura.

Psić se igra sa svojim povocem. Umetnost.

Crkva: mesto štrajka glada.

Celovitost si izgubio u reči. Opšte, ideja, vaspitanje, iskustveni dokaz, zakoni, slika sveta, razoreno trojstvo.

Stvari jedva čekaju da ih ugledaš.

7.

Slike Li Jung-Čija (Sve i Ništa, $5=0$, $1+1=0$ itd.), slikane šezdesetih godina i izložene u „Lisson Galery“ u Londonu, ali i njegove pesme i ličnost karakteriše, prema Giju Bretu, što je došao i sa Istoka i sa Zapada, a istovremenoni iz jednog pravca. Tri.

Onaj ko je samo stigao do Atile Jožefa i – kao da se time zbiva bilo šta bitno – spoljnog cenzora ("moj vođa") zamenio unutarnjim, njemu držanje Lija ne može mnogo reći. Do smi-

sla i pojma potpune oslobođenosti od stava bliže je stigao bar onaj ko zna da je istovremeno s nastankom *Manifesta komunističke partije* Henri David Toro realizovao Valdenov život. Što na Istoku zvuči „ako je noć, sviće“ – prema kardinalu Njumanu znači: ne počinjimo uživanjem, nego Isusovim Krstom!

Oprezno treba koristiti velike reči, razume se, jer ljudi jedva čekaju kako bi se uplašili. Velika reč Pola Rikoa, na primer, jeste askeza: „Posredstvom intelektualne i moralne askeze refleksija postaje pogodna da samosvest uzdigne do prvobitnog odobravanja.“ – Pol Klodel isto to kaže jednostavnije kada tradiciju upoređuje s čovekom koji hoda, čija jedna noga mora biti na zemlji, a druga u vazduhu: ako su obe noge na zemlji, onda ne napreduje, ako su pak obe u vazduhu, pašće.

Precizno shvatajući (ilustrujući) askeza je dakle: hod.

Prisustvo: ravnoteža. Baština: čovek.

8.

Težina i lakoća današnje situacije jeste: pri rano probuđenoj svesti, ni na jednom njenom stupnju ne sme se zaustaviti. Treba dospeti do najgušće tačke Ja, i tu sve odbaciti. Neprimetno proći naravno, jer ako se još i to vidi, onda je to ili prevara (ako čovek danas vidi da nešto usporava, bezuslovno misli na policijska kola), ili ovde ostaje neko stojeći, truleći (pranje sudova, rešavanje ukrštenih reči, umetnost protesta itd.). Ne stati, odbacujući Ja do potpune osetljivosti. Dalje, dalje. Nije dovoljno izgraditi zapećak od stava koji se procenjuje kao pouzdan, kao što sugerišu proizvodi totalitarne logike (nauka, umetnost, religija itd.). Za svako ispoljavanje se može reći: samo je jedno od. Strahuje za sopstvenu zatvorenost: za loše, za malo. Za ono za što se uopšte može strahovati: što nije dovoljno.

Ne biti glupan vlasti, ne zatvoriti se (ludilo, maska, životinja, starenje, žena, smrt).

Moj učitelj je učio: ne strahuj za svet, za Zemlju. Niko ne ume da prouzrokuje štetu u onome što nije on sam, što nije njegovo, ili nije njegova tvorevina. Hibris.

Ako naiđem na masu koja je isuviše bučna: već sam ja najgrlatiji.

9.

Drugi trenutak je doba odsutnosti Boga. Nije on zbog samog sebe: to je otvorenost. Zatvoriti se: provocirati (nevidljivo učiniti vidljivim, odnos dete–roditelj u svesti Boga, fantastično i ironija u sistemima nasilja itd.).

Svako ljudsko delo dobija svoju snagu od njegovog „Jesam“. Tvoraštvo tvorevine: tautologija. A to da jeste tautologija, samo Ja može reći. Iz smera prvi i treći (Celina) tautologija znači: Logos.

Odbacivši Ja počinje da se realizuje drugi: čovek. Dolazi iz prvog, ide ka trećem. Ako to zaboravim, ili zataškam: počinjem da se plašim i želim da se svi plaše. Nešto, i sve više, spolja je dodano, ravnoteža (čovek, zemlja) naginje se ka prividu. Ljudsko znanje je spomen na prvi trenutak: prihvatam, krećem dalje, od toga rastem.

"Pesma je središte i nedostatak muzike." (Mišo) Tamo gde se minimum i maksimum podudaraju, to je mesto tvorevine. Ako ispravno živim i kažem: slika (Logos, tautologija). Svaka ličnost (slika, svet) gradi se odozgo. Nevidljivo stiže, smisao ulazi tek u trećem trenutku. ("Istina jeste: nebeska.") Ako dve ličnosti kažu istovetno, drugačije zvuči. Slike jedna pored druge.

"Radosna vest je u svakom slučaju drugačija i drugačija. O ovom istom svetu." (Geza Pernecki)

Ovo je „druga kosmogonija“: čovek je odrastao u Logosu. Samo ga onda vidim ako ga pustim u sebe. Ako pomaže, još nisam tamo. Ako govorim o njemu, već o drugom govorim. (Vreme.) Jedan blesak. Ništa pre, ništa posle njega. Ime koje Logos još i već može podneti: tautologija.

Ako se nešto dogodilo, ništa se ne menja. Samo drugačije padaju senke.

III Čarobnjaku da živi ne dopusti!

1.

Nikada nisam žudeo da budem bolji ili gori od drugoga posredstvom sreće i talenta i marljivosti. Ispod ili iznad razine svog pravog života ni onako ne mogu trajno da živim. Ako mi je ponekad ipak izgledalo da se otvara način za to, time mi je – izgleda – ponuđena mogućnost prevare, lažne egzistencije, propasti. Događalo se da godinama čitam jednu knjigu dok ne počnem da je razumevam. Navikao sam, ako pertle želim da zavežem tako da sam time zadovoljan, neophodno mi je celokupno moje iskustvo – od nepoznatog Sokrata preko Nataaelove smokve i Ševalove palate do neanalizovanog mog detinjstva i dalje – bez izuzetka, u potpunom intenzitetu, skupa i odjednom.

Nije struktura jedan (određeni) par plavih očiju, nego potpuni horizont, ne apstraktno mesto, nego: moje mesto. Sve i svako drugi je više od mene: to je moje sopstveno mesto. (Artikulacija: patuljak, nazuvši čizme od sedam milja, upušta se u poteru za odbeglom princezom.) Jedinstvo: svima drugima nedostajem ja, a meni svi oni.

Iza mog najmanjeg pokreta nalazi se (kao tamna pozadina) moj celokupni život.

2.

Strava je da ne mogu da podnesem ovo ovde, zabrinutost, očaj, lupanje srca. Grč. Početak znanja, teorije, poistovećenje s apstrakcijama. Izlaz iz raznovrsnih delova, greška prilagođavanja situaciji takmičenja i dijalektičkom odnosu. Razdvajanje stvarnosti i utopije, iščekivanje autoriteta, velikih ljudi. Slom pod prosvetenošću, krutim sistemom, pod nagomilanim, strašnim plenom.

Ličan da budem, ili upotrebljiv.

Paziti da ne kažem bolje nego što jeste. Pasivna strana je nepomerljiva. Stvaranje samo uz ostavljanje nevidljivog. Dopustiti da se vidi. Kazujem a da ne razumem. Sve pretvoriti u sliku: dokrajčiti, sakralno zatvoriti. Samo onda mogu da proslovim ako sam stupio u sliku, gde sam ionako i svakako bio i jesam. Jedna od karakteristika modernih pseudojedinstava (radni dan, razgovor, ne-organska ekonomija, film, roman, balet itd.) jeste što nisu sakralno zatvoreni, dokrajčeni.

Svako neposredno sve dobija od Sunca.

Više ne ukida (ne skrnavi) manje. Samo se ukupno postojanje može raz-deli-ti. Stvarnost je u ne-postojanju (materija u duhu, oličina u kvalitetu itd.).

Ne: Da koje nije do kraja domišljeno.

3.

Više ne postoji opravdanje. Treba da pazim na ono što je uvek ovde i što je sada, što se „nikada nije zbililo, ali je uvek bilo“, to je ono konačno koje je uvek večno u ovde postojećem, poslednje svake reči–misli–čina, predah, povratak duhu u sebi samom, posvećenje, ponovna veza s izvornošću. Obavezan sam da činim dobro, to je sigurno, ali sopstvenom ličnošću nikada ne mogu saznati da je to dobro.

Moja nezahvalnost prema svakoj vrsti sasvim ljudskog stvaranja i mišljenja neiscrpna je. Ako čitam dugu studiju o filmu, uskoro počinjem da se vrpoljim, i ako jedan predavač posveti više od tri rečenice jednom jedinom predmetu, najčešće napuštam prostoriju. Svoju omiljenu knjigu sastavio sam bar od trideset, i svoga Učitelja bio sam prisiljen da sam izmislim od pet ljudi koji su mi umesto uzora mogli biti braća, mada ih nikada nisam video.

I suviše mi je tesan svet koji označava nadljudskog čoveka, stara, tu par excellence himeru koja se nalazi u ogledalu. Smisao, odnosno put prema jedinom važnom u mom ličnom životu vodi preko svih stvorenih stvari i na njih pada okomito.

Onaj ko me voli zapazio je da sve više čile moja učešća u raspravi i moja mišljenja s nezavisne pozicije. Lične zamenice od tada bih mogao hrabro da zamenjujem. Kada sam otkrio da je značenje moje misli i reči i čina jedino za mene samo istina, i zalud sam i čekao da za bilo koga drugoga isto znači, moja se stvar konačno raščistila i postala jednostavnija. Ne mogu da vidim ono što nije u tome stvarno. Vredi govoriti samo o nečemu čemu bez uslova priznajem moć nada mnom.

Ranije se govorilo: nauka ništa ne govori onome kome je srce na svom mestu. Može se načiniti zamerka ovom izrazu, i tako dobrovoljno isključiti sebe iz razumevanja. Više nema opravdanja. Šlager ne može učiniti verodostojnim čak ni jedan čist život.

4.

Mogu da padam iz krize u krizu, mogu da se nađem pred pitanjima života i smrti, mogu da nastanu važne odluke sa stanovišta spoljnih okolnosti, mogu da se gomilaju moji problemi, a nisam pribavio čak ni saznanje o istinskoj snazi života, o svemu tome mogu ostati neobavešten. Mogu biti anahroničan (proročki), a proizvodim, komplikujem duplikate, duale (umetnost – život, moda – uniforma, zaposesti mazno, jeftino dati rang, lepota otekline, umesto ozdravljenja svrab, umesto stvaranja reprodukcija, tautologija tautologije, proizvoljni praznik i pravopis, dan predmeta–stvari–ideja, drugom preporučeno i za drugog važno, uvek drugi i nikada ja, prema tomeznači uvek i isključivo samo ja itd.). Reporterska egzistencija. Bivam obesnažen, bežim, izgleda kao da ispravljam stvarnost, pejorativizujem (: današnja gramatika).

Zato što nisu plakali i vrištali kada su izabrali ne–bivstvo, i vidno su mimoišli smisao života, nasuprot tome jako su plakali i vrištali kada im je s kola ogrebana boja.

Uvek ispočetka, uvek celina. Skupa znanje i vera. Dete.

Samo onda shvatam ako to usmerim na sebe. Ne kritikovati, jer još nije kraj. (Jedino istinsko iskušenje. Svako pisanje mandale u prašini u prstenu pismenih.)

Moje je: u ispuštanju. Bez moći. Nije neosporan i ne dogradi. Daleko znači: isuviše blizu.

Arhimedova tačka: u meni.

Stvarnost: sve što je (bilo) uvek ovde, od mene konačno (ni za trenutak) neće biti nezavisna.

5.

Na koncu ostadoše njih dvoje: pljuvačka i uživanje.

Jer ulazeći u autobus nakašlje se i kine i iskašlje u desni dlan, kao učtivo naglašavanje svoga prisustva, pre nego što bi se brzo uhvatio, samo je malo njih propuštalo. Jedinstvo čovečanstva nije bliže, ili dalje nego što je bilo kada bilo, na tim sluzavim, skliskim, lepljivim držačima (putovanje, komunikacija, opšta mesta, čitanje novina itd.), i tek polazeći odatle, to se može (moglo bi se) ostvariti bez izbegavanja. Postanje i celoviti čovek (njegovo izlečenje). Pljuvanje, koje je ekumenski događaj svetske istorije, pljuvačka, gde nema načina za prevartu, jer u njoj nisu razdvojeni sakralno i realno: ono duhovno mesto gde se lažna misao i loš čin života, i večita mogućnost njihove ispravke „usredsređuje jedinstveno katolički“. Podjednako mesto pada fiksne ideje kolektivista i individualista (egoista).

Bašta: nar i isop.

Katkada prsne krv: cvet kupine izrastao na radost upadljive svetlosti. Smrtni umiru i vole. Istinska radost ostala je ovde jedina veza s nevidljivim, tiha radost Da, ona neizmerno male na tačka gde blesne ono što je od sveta veće.

6.

Živa vera: smirenje u „Jesam“. Dobri beskraj koji pruža slobodu. Pohvala prefiksa negacije.

Sujeverje: razvodnjavanje. Poređenje, dokazivanje, estrada, revija, recenzija, vojska, korist, romantika, reklama, epidemija, dramatisacija, sumnja. Čovek nije pisac.

Imena gradova i lica ako ponestanu, ponovo započinju.

Stvaranje novih reči. Neboder: crkva. Današnji „proboj granice“: bezgraničnost pustinje.

Bezverje zahteva plodnost.

Slavljenje smrti ("slučajnosti"), oduševljenje. Računanje, planiranje, osiguranje, lišavanje kvaliteta.

Oslabljena, razvodnjena, artikulisana stvarnost.

Verbalizovan (samo racionalizovan) prizor, verbalizovano osećanje, samo racionalizovan svet.

Film prekraden iz muzike, pozorište prekradeno iz književnosti itd. Mešati, komplikovati, bežati.

Konferencijski život, stipendijski život, novelistički život, umetnost taloga od kafe itd.

Suvišna ograničenja, nerazumna i unapred neodrživa pravila, održavati samo umetničku (samo naučnu itd.) vezu sa svetom.

Ontologija: „onaj ko ima, daje mu se, onaj ko nema, od njega se uzima i ono što ima“.

7.

Svetlonosac: samo đavo može biti. Izvan jedinstva. Povučeni. Nema svoga bića: za sebe samog jeste.

Celina se ne može –isati, –irati.

Biti neuhvatljiv na površini. Ostati u neuporedivosti. Istina: veća je od mene. Služim joj. U njoj sam. Do sada sam stenjao pod njom, sada isto to činim slobodno (sa znanjem).

Tako sam čuo: taman je i mračan svet onome ko njime želi da napuni džepove, blistav je i svetao onome ko to ne želi.

Suprotstaviti se pojavi ideja.

Ne dopustiti izgled ispunjenosti.

Negativno samo može biti: leteti. (Po cenu vagine pokrivena metlom.) Pravac: magija. Ako se prilepiš: pospešuje u tebi ne–bivstvo.

Suprotnosti (na krugu) neposredno jedne uz druge. Najdublja (poslednja) tačka svega: Drugo. U sebi samom ne voleti sebe sama. Odmeriti do kraja: izvornost se pretvara u nezatamnjeno iskustvo.

Međusobno suočene: lažne figure. U samom sebi samog sebe. Unutarnjost koja se nosi spolja: idol. Charitas inordinata. Bušna zastava: nije u znaku slobode.

Smisao je uvek treći: nesamerljiv među suprotnostima (malen i moćan), prostor mu pruža slobodu. Trojstvo: lično (neposredno).

Svet: „pomoćna konstrukcija“.

Relativizacija jeste zbog trećeg.

8.

Posredstvom poricanja jedinstva stvarnosti nastaje snaga.

Lažna moć: žudnja koja se usmerava ka artikulaciji, primarnost artikulacije. Strah budi nedostatak bivstva.

Kriza vere: iz izopačenih primera vaspоставiti istinu.

Egzoterika hoće da je svako razume: želi isuviše malo.

Jedan pripada onome kome treba. Nema suprotnosti.

Prvo postoji drugo.

Snaga: epigonstvo. Epigona može razumeti samo Učitelj.

Degradiranja, falsifikovanja ne mogu dotaći u meni neposrednost zova ("callos") Jedan. Moju osetljivost. Forma: važnost izvornog stvaranja u ličnosti. Presuti se u nešto što je veće.

Pasivan otpor. Šetnja. Nuž–nost. Vraćanje duši.

Moj izvor. Carstvo tišine.

Jedini pravi autoritet se ispoljava preko tišine. Smisao, večno svemu nedostajući, kao posledica se ne može iskusiti u duhu (vatrom plane). Jedinstvo (ostvaruje se) u nežnosti.

9.

Sloboda ptica nije u lažnom pevanju.

Miris, začim: već ne i još ne.

"Koji ovim svetom žive, kao da ne žive" (Prvo pismo Korinćanima 7:31), „Onaj čije je ne–znanje, njegovo je i znanje" (Kena upanišada, II:3) itd. – Žive i ne žive. Oboje je podjednako stvarno i istinito. Ovde započni!

Od težine ćeš biti živ i lak. Jedino je ljubav: težina.

U ljubavi je prazno mesto poslednjeg trena.

Od vremena novog Adama čovek je savršeno sređen, individualizovan i potpun – kao što

Lorens kaže –, više nema potrebe za promenom, njegov broj, nasuprot starom 7, jeste 12, celo–vitost mu se više ne može simbolizovati, broj 13 je kod Hrista na nebu.

Šta smo izgubili i stalno gubimo dok konačno ne zaposednemo ono što je oduvek naše: to se – pukom dobrotom – ne može saznati. (Ne može saznati u meni „onaj koji s tobom govori“.)

Potpunost dobija samo zaljubljeni (poznavalac).

Čitalac dedukuje (realizuje).

Postoji jedan jedini paradoks: Sve. Nema više. Ništa nije zasebno. Sve treba da kažem.

NE IZMIŠLJAJ ČOVEKA!

Miris, začín, boja

I Između Začela i Kraja: ovaj sadašnji tren je jedini koji raspolaže određenjem značenja.

II Postoji jedan jedini zamajac, a mi smo ga dobili prilikom Stvaranja, mi stvorenja, svako.

III Čoveku kao celini ne priznajem nikakvo njegovo razoreno gledište.

IV Zajednica od početka nije prestajala da bude u znaku totema.

V Postoje samo problemi akcenta.

VI Treba odbaciti pokušaj utopizacije eshatologije, pustiti stvarnost da se ispolji.

Svet, svet, svet,

svet, svet, svet

I Prvi trenutak pripada prihvatanju.

II Ko je bez prazne tačke: nije identičan sa samim sobom.

III Ma koliko želeo, čovek ne ume da stvori haos.

IV Lepa književnost: potraga za sarksom.

V Svaki današnji prizor jeste plen profanisanog „trećeg oka“.

VI Čudo se ne može apstrahovati. Svet: dodatak.

Ličnost kao sluh

I Jedino se Objavljenje ne može naći u duši.

II Par excellence objekat: (žudnja) nestvaranja.

III Duh je danas od mirisa.

IV Večito će ostati čovekov najuzaludniji pokušaj da se kreće u znaku Kraja.

V Probijajući u grč sapeto ispoljavanje: ono sve više postaje vidljivo.

VI Naša osećanja već su zauvek zaražena Hristom.

MIRIS, ZAČIN, BOJA

"Samo ono što već imam,
za tim žudim."
Rabin Pinhas iz Koreca

I

Između Začela i Kraja: ovaj sadašnji tren je jedini koji raspolaže određenjem značenja.

1.

Svako u svakom trenutku izgovara ono što večito traži.

2.

Da smo od Boga dobili obećanje, neprekidno to dokazujemo hiljadama nepotrebnih pesama i slika.

3.

Intelekt ima poslanje od *sebe sama*.

4.

Greškom obično razrešavamo.

5.

Moj ukus se mnogo popravio: umesto Platona danas bih već svakako izabrao Bosvela.

6.

Analogija: *krstolika*.

II

Postoji jedan jedini zamajac, a mi smo ga dobili prilikom Stvaranja, mi stvorenja, svako.

1.

Sve se vrti oko toga: da ne poželim ono što ne mogu da ne-poželim. Neka budem imao snage da ne stavim nogu na onu malu tačku koja ne može ne-postojati.

2.

Stil je plod griže savesti.

3.

U muzici volim samo ono što sluša moje *ne ja*.

4.

Postoje ljudi i događaji koji su rođeni *kao dokaz* da služe svakovrsnim budućim konverzijama.

5.

Čovek ne treba da *gleda oko sebe* kako bi video gde živi, potpuno je to suvišno. Tačno tome služi predsmrtni trenutak, i to je sasvim dovoljno.

6.

Duh pred *stvarnošću kao katastrofom* pokorno „povija glavu“.

III

Čoveku kao celini ne priznajem nikakvo njegovo razoreno gledište.

1.

Trenutak nije večan, nego je otvoren prema večnosti. Stalno su prisutne *dve aktuelnosti*.

2.

Danas je čak i za vegeterijanstvo potreban *gurmanluk*.

3.

Iskustvo: imitiranje glasa.

4.

Samo jedna stvar zavisi od mene i ni od koga drugoga: odlučio sam da neću *svakoga* plagirati.

5.

Nesamostalnost je obavezno samostalno otkriti.

6.

Kolporter čita zato da bi se mogao derati.

IV

Zajednica od početka nije prestajala da bude u znaku totema.

1.

U središtu lavirinta nalaze se *tvorevine mirisa*.

2.
U prostoru *između* ljudi sve je inspirisano posredstvom sopstvenih *nedostataka*.

3.
Kob đavola: *bezuslovna* vera u čoveka.

4.
Etika se završava *ispred* drugog lica jednine.

5.
Misilac treba da se pridržava svoje neplodnosti.

6.
Moramo pohitati, odjednom će postati nesigurno, sve oko nas i u nama pretvoriće se u *istorijsku činjenicu*.

V
Postoje samo problemi akcenta.

1.
Teorija se može izgraditi samo po cenu falsifikovanja Imena (JHVH).

2.
Za mene je danas jedna od najtežih lekcija podneti *učtivog buntovnika*.

3.
Naše doba uopšte nije doba brzine, jer na pokretnim stepenicama gotovo svako *juri*.

4.
Nadomestak je *bolji* od pravog.

5.
Daj mi da nekažnjeno mogu da tražim „izgubljeni raj“: neka se od svega ne rodi *umetničko delo*.

6.
Samo ćemo onda krenuti ako umemo da započnemo na *proizvoljnoj tački*.

VI
Treba odbaciti pokušaj utopizacije eshatologije, pustiti stvarnost da se ispolji.

1.
Dramatizacija: resentiman protiv Hrista.

2.
Ne treba dopustiti da se za samopožrtvovanog ne rađaju sve povoljnije i povoljnije mogućnosti.
3.
Tanka nit vezuje umetnika za religiju: žudnja za slavom čini ga zainteresovanim za život posle smrti.
4.
Koga interesuje sudbina *njegove domovine*, najmanje što on zaslužuje – a to je prisluđen da prizna, čak je obavezan i da očekuje – jeste: da bude *prečutan*.
5.
Žrtvujte *mujezina* Asklepiju!
6.
Bog – pars pro toto...

Svet, svet, svet, svet, svet, svet

I
Prvi trenutak pripada prihvatanju.

1.
Kroz otvor koji je probila dužnost poricanje započinje *izgradnju*.
2.
O jednoj jedinoj stvari možemo imati saznanje, pouzdano je. Ali da bismo to umeli da dovedemo u vezu s bilo čim drugim, isključeno je.
3.
Trebalo da živimo, treba da se borimo, stvari ne mogu da nam se ne događaju; iz poricanja saznajemo *zašto*.
4.
Kao neposredni nastavak jednog Sioranovog aforizma treba pročitati celokupnog sv. Tomu Akvinskog.
5.
Kao što su za karakterologiju u prvom redu neophodne životinje, biljke i kamenovi, isto tako za antropologiju Bog.

6.
Kao i kao da: mnogo toga i mnoge samo ove rečce spašavaju.

II
Ko je bez prazne tačke: nije identičan sa samim sobom.

1.
Zbog Začela kao falsifikovanja izvora izgleda da duga premošćuje provaliju između još (ne) i već (da).

2.
Poslednji hiljaditi deo Atlantide bio je Nacionalni park.

3.
Ne treba ništa da zapamtimo. Sve ćemo još videti.

4.
Onaj ko pazi na red želi da živi pre svih za trenutak.

5.
Vreme: zahtev povratka.

6.
Ni savršeno, ni pogrešno objašnjenje nije dovoljno: ako iz prvog slova izvedeš svet – nije bilo neophodno prvo slovo: ne može biti *dva* sveta.

III
Ma koliko želeo, čovek ne ume da stvori haos.

1.
Problemi ekologije počinju već kod aktovke kojom se ne može rukovati. Ako *nismo čitali* prve retke Tore, onda to sve priziva viziju atomske katastrofe. Zbog prevremenog ramišljanja Kraj se stropoštava u našu sopstvenu savest.

2.
Svaki apsurd je obveznik normaliteta.

3.
Vrhunac dizajna: ekskrementum.

4.
Pravi zasnivač svake ortodoksije jeste jeretik: onaj koji više *nije ovde*.

5.
Za metodično bavljenje određenim misliocima nedopustivo je da budemo *u tamnici*.

6.
Sve i ništa: asimetrični su. Nerazrešiva težina u rešavanju jeste *ne spljeskati!*

IV
Lepa književnost: potraga za sarksom.

1.
Prizoru se uvek bez izuzetka priključuju reči, i obratno: zato se *do sada još ništa nije dogodilo.*

2.
Ko je sklon da svoja osećanja izrazi rečima, on je počinio trovanje krvi – *u mislima.*

3.
U svojim slabim trenucima želeo sam da se *orijentišem* u svetu: pomoć su mi u tome pružili samo *predmeti moje istrajne mržnje*, na ljubav nikada nisam računao.

4.
Umetnik bi voleo da samo *neposredno* od Boga prihvati poverenje.

5.
Prilikom buđenja uvek obećavam da me jedan *nacionalni* jezik neće namamiti u teoriju ili u poigravanje rečima.

6.
U onome koji me sledi *sustići će me moje zablude.*

V
Svaki današnji prizor jeste plen profanisanog „trećeg oka“.

1.
Posle Hrista svaka divota i dubina na sasvim prirodan način u prvom redu je *sama sobom* prazna.

2.
Dosada je jedini ekonomičan akt.

3.
Na nenastanjenom ostrvu imaćemo jednog jedinog drugara, i neprekidno će nas zapitkivati: *šta bi poneo sa sobom?*

4.
Za preživljavanje istoričara–naučnika, istoričara umetnosti i ubice podjednako je neophodan blef teorije saznanja: bez svoje prošlosti ne bismo bili *isto takvi.*

5.
Naročita opasnost slike Božije nije antropomorfizam, nego teomorfizam.

6.
Misao: preterivanje.

VI
Čudo se ne može apstrahovati. Svet: dodatak.

1.
Jedini duhovni čin koji je iskrsao tokom istorije sveta: zabrana u zakletvi. Čovek je jedini znak, zalud čeka više njih, ili bi zalud želeo da stvori još nekoga izvan sebe. Danas je par excellence duh okovan lancima, uzetim u strogom smislu, za nepatvorene eshatološke kategorije (Obećanje, Sloboda, Zajednica, Praznik itd.).

2.
Ono što bi se moglo poricati, ne вреди; što bi vredelo, ne može se.

3.
U svojoj drugosti još nikada nismo stigli iza *formulo–likosti*.

4.
Ako čovek danas nešto smatra istinom, onda je pre ili kasnije pokušava predstaviti *simboličnom*.

5.
Izmišljena figura: *prazno ostavljeno mesto u svetu* (u ličnosti).

6.
Raznovrsni sistemi znanja zaboravljaju da u prvom redu i iznad svega ne smemo da grešimo tamo gde ne znamo ili ne možemo znati ništa.

Ličnost kao sluh

I
Jedino se Objavljenje ne može naći u duši.

1.
Poezija: nacionalizam.

2.
Nema ko da izrazi dejstvo. Neka bar uslede za dopadanje od prodatog broja one karte koje su ipak plaćene: mi smo *jedino imali karte*.

3.

Svako bi voleo da čuje ono što hoće: uči strane jezike.

4.

U svakom slučaju kada smo uopšte znali nešto da kažemo tačno smo prećutali *polovinu* stvarnosti.

5.

Fantazija: štedljivost. I najfantastičnija forma: samo složena. Mongolski monah je rekao: većito živi bogovi su prosto stupidni.

6.

Šteta je što čovek tehniku koristi samo kao ogledalo. Voda se bar *mreška*.

II

Par excellence objekat: (žudnja) nestvaranja.

1.

Nema *dve* suprotnosti.

2.

Naše mogućnosti su jedino neiscrpljive u *našoj malorekosti*.

3.

Između Boga i čoveka: *predeo*.

4.

Tiranin se brine o tome da nešto ne bude odmah i da se čak u punoj meri može zaboraviti.

5.

Istraživanje kosmosa i sajens fikšn se uzajamno falsifikuju.

6.

Mi već samo *radikalno* znamo da se dvoumimo. Naše dvoumljenje ne može rezultirati *istovremeno s više bogova*.

III

Duh je danas od mirisa.

1.

Borba za vlast odvija se u slici (melodiji).

2.

Na našu nesreću uvek smo najbolji baš onda kada nas neko ili nešto s nečim drugim upoređuje.

3.

Samo je samoća: *zarazna*.

4.

Samrtna postelja: mesto čitanja *obavezne lektire*.

5.

Jeretičnost bez izuzetka uvek ima realan uzrok. Samo što je uzrok: ona jedina *transcendencija* koja je *poznata* posredstvom čoveka.

6.

Svaki naš tren koji danas provedemo na koncertu, izložbi, u pozorištu, bioskopu, u crkvi i na plaži, može se smatrati *ponudom* koja je učinjena za milione dece koja gladuju.

IV

Većito će ostati čovekov najuzaludniji pokušaj da se kreće u znaku Kraja.

1.

U ovom trenutku sva naša slavloljubivost nalazi se u posrednosti, i ne može se zameniti nikakvom neposrednošću. Središte: *Začelo*. Ovde je svako neposredno obraćanje stvorenju: tajna.

2.

Posle potopa nije više *posebno* nužna sveta vodica.

3.

Čovekov postupak našao je mesto u svemiru koje je zacepljeno prošaptanim zmijanim „hvala“.

4.

Ono u što odista niko ne *veruje* to je: protivrečnost sebi.

5.

Ko bi se brinuo o vremenu ako ne bi bio *stalno* prisutan greh?

6.

Kvalifikacija dualizma jeste ono što je u njemu izvan tautologizma.

V

Probijajući u grč sapeto ispoljavanje: ono sve više postaje vidljivo.

1.

Ovde i sada čak i izjava koja raspoláže najbleđom pouzdanošću (stvarnošću) *proročki* je naglašena.

2.

Po jednoj jedinoj stvari čovek se razlikuje od drugih stvorenja: sposoban je za to da govori u ime svojih neprijatelja, čak i onih koji su mu nepoznati i koje je sam izmislio.

3.

Nismo smeli da prekidamo svoj krik kojim smo prihvatili dolazak na svet.

4.

Kraj života već počinje u novom nizu. *Crtica* se vezuje za njega.

5.

Kada čovek gradi sebi kuću, nedvosmileno je samoubistvo onaj jedan *ugao* odakle će se naslonjen *odgurnuti*.

6.

Molba: hipostazirana molitva. Dubina je izvrnuta unutarnjost svemira. „Zar ne rekoh: istražujte tohu!”

VI

Naša osećanja već su zauvek zaražena Hristom.

1.

Čovek: jedini pojam koji nismo pribavili praznim uopštavanjem. Nasuprot tome svaki drugi – npr. đavo, žena itd. – pribavljen je kao sekundaran, iza njega ne stoji nikakva stvarnost.

2.

Naša je tužna obaveza da kritikujemo u prvom redu gledište koje traži obračun za neizvršene zahteve postavljene prema nama samima.

3.

Razumevanje je krivo razumevanje.

4.

One stvari koje danas ljudi pojedinačno i posebice žele da postignu – pripisujući im značajnu vrednost – čak nisu ni relativne. Samo sve skupa mogu biti: *malo*.

5.

"Treba" i „može" se podudara: na koncu sve postaje nadomestak boga.

6.

Bar trideset godina nije bilo posle Hrista.

MASOVNA SREĆA

1.
Teološki pozdrav. Ono što ovde izgleda smisleno, to se sekularizovalo iz *onoga dana*.
2.
Gnostička upotreba jezika: pronalazi nešto nepostojeće, jedino je u stanju da krene iz jedne vrste pogrešnog ništa–pojma. (Nikome ne pada na pamet da kaže nešto što drugi već pretpostavimo zna – kaže Ortega. Huserl kaže da se sudovi koji spadaju u više intelektualne sfere ne mogu zbiti bez izraza. Šolem pak da bismo bez nade bili prepušteni praznini. Kant kaže da bez znanja niko ne može postati filozof.)
3.
Nezakoniti momenti mišljenja, poistovećivanje. (Verovati u Boga znači što i videti: život ima smisla – kaže Vitgenštajn.)
4.
Lažni paradoksi potpunih izjava: neetično je stavljanje etike pod znak pitanja; stavljanje etike pod znak pitanja nije moguće zato što je čovek etičko biće; postoji neko ko je neetičan, a to je ne–čovek. Bez ovoga i ovoga nije moguće ovo i ovo; ovo i ovo nužno je ovako i ovako. Svaki završeni izraz jeste samokritično bivstvo. (Etički bolesnik odgovoran je za svog lekara: ostaje bolestan.)
5.
Etika, logika: odnos prema samom sebi. U jezik je uključena protivrečnost. Prispevši u etiku duh iščili. Sve bude u svemu. Vazduh. Bog.
6.
Ljudsko stvorenje: jedan drugi čovek u čoveku (moda). Tautologija: reč i ono što ona „znači“. Samo onda postoji ako je izgovorim, ako je ne izgovorim, nema je? Duh iscrpi svaku vezu: nemam odnos prema *postoji*. Gradimo pticama.
7.
Rasipanje vere: verujem da ono što postoji takvo je kako jeste (ljudi smo, moralna bića).
8.
Ono što ne postoji, rasuto je. Prorok vidi ono što ne postoji?
9.
Suprotnost je moralni pojam (ukotvljen je u statistiku). Rađanje morala: *moraš* ga izreći! Šta je suprotnost jednoj protivrečnosti?
10.
Stvarnost se upoređuje s nekim nepostojanjem.

11.

Pitanje ne može biti strogo zatvoreno u jezik.

12.

Znanje treba odvojiti od *poleta* "svako zna". Ono što svako zna, znamo i mi: to je naša prva zabluda. Danas se i nedostatak znanja može nazvati korišćenjem znanja.

13.

Reci ko si, i ja ću ti reći!

14.

Da li bismo uopšte umeli proslaviti ako ne bismo hteli da promenimo ceo svet, ili bi nam se odupro *jezik*? Pravednik je simboličan? Hoće da preobrati?

15.

Ništa ne postoji od Stvaranja. Isključeno je da umem ne-gledati. Jedna *ruka* ispisuje na tabli formulu sveta.

16.

Ispričan san nije san.

17.

Dalje podstičemo sebe pretpostavkama.

18.

Ne može se dospeti do toga da čovek nešto kaže. Sama reč objašnjava. Ne možemo se roditi, jer ćemo se roditi kao proroci.

19.

Tako kritikujemo nekoga i nešto da to ne znači ništa (naime, govorimo ono što je potpuno istina).

20.

Autobiografski zahtev. Često nuditi svoje bližnje onim što nije moje (mesto u autobusu).

22.*

Identitet je osnovni elemenat prelogizovane etike. Protiv mene se bore filozofskim metodama i u najsvakodnevnijim situacijama. *Prelogizacija etike je strah od hristovske slobode*.

---

* Upozorio sam autora da je izostao aforizam broj 21, mogu li da pomerim samo ostale brojeve kako bi se greška otklonila. Ne, odgovara autor. Aforizam je „ispao u printovanju, a ja ne čuvam rukopise. Tako da – ukoliko se kod nekoga ne nađe – rukopis treba ovako ostaviti, dakle posle aforizma broj 21 sledi aforizam broj 22.“

23.
Jubilarne godine su uvek kratke.
24.
Imam i ideal, a neću ni da ga realizujem.
25.
Kada nam ništa nije padalo na um, onda je uvek bilo reči o tome budite čisti, pošteni, pokušajte da živite srećno.
26.
Umnožava se deoba brakova.
27.
Svako čeka da mu se neko obrati, i da on može da bude drugačiji nego pre? (Razumljivo: vrtlog duha.)
28.
Pored „živeti“ ne treba „hteti živeti“. (Blagosloviti što je blagosloveno, prokleti što je proketo.)
29.
Trebalo bi verovati u veru, ili je dovoljno samo verovati? Da li je svet jednokratni, ili dvo-kratni? Ako ne bismo znali da vidimo jedni druge, ne bismo videli ništa?
30.
Jedan poljubac između dvoje ljudi još *niko* nije video.
31.
Kada neko počinje nasilje, obraća se mom srcu.
32.
Život je dovoljan samom sebi.
33.
Nema nečega što se jedino može „izvući na lutriji“?
34.
Nesigurnost između ti–kanja i vi–kanja: upoznaj samog sebe!
35.
Ulepšavanjem, osmišljavanjem jedne polovine sveta mislimo da sam svet postaje naš. „Molimo vas da *u sopstvenom interesu* zatvorite vrata za sobom!“

36.

Ako uspem da se smirim, time već do krvi uvredim petoro ljudi.

37.

Primeri nas *sustižu*. Šta više Heraklit s brda?

38.

Peti nije ušao, ali je čitao. Nije trebalo da uđe, jer je čitao. Ne može da uđe, jer je čitao, i ostali. (I ušao je, i čitao je?)

39.

Pozdrav teorije saznanja. Svaka naša rečenica bi *značila* nešto, ako bismo pre nje rekli: ovako govori JHVV.

KAMENJE GOVORI – A I UČENICI

Jedna jedina rečenica se ipak može napisati. Posle duge šetnje, ako drugačije ne ide, čovek olakša sebi: sve protivrečnosti su bile zajedno, kao pre greha u svemiru, zatvorio ih u rečenicu. Ali piše i drugu rečenicu, koja protivreči prvoj, samoj sebi i svetu. Protivrečnost počinje da grize čoveka, počinje da siče i da se sablažnjava. Piše treću rečenicu, i izbija svetski rat.

Da Leo Poper nije razumeo Karla Krausa, to je sigurno. Rekli smo ono što jeste, i verovali smo da smo nešto rekli. Rekli smo istinu, i verovali smo da imamo mišljenje. Više od svega volimo sopstvene protivrečnosti, eto. Da li je Kraus razumeo Popera? Ma kakvi. Ono o čemu se ne može govoriti, o tome se ne može. Svet se vrti od zavisti protivrečnosti.

Ne treba pisati više. Aforizam je jedina realna šansa protiv svetskog rata.

(S mađarskog preveo Sava Babić)

POGOVOR

Ništa ne znam o njemu. Kažu da živi u Pečuju, slika i piše, ali retko. Ali da je pročitao sve što je važno, vidi se. Nema objavljenu knjigu. Rukopise sam dobio od njegovih prijatelja. Ovo malo. Sve sam ih odmah preveo. Očito je da malo piše, a mnogo misli. Sve je procedeno, svedeno na minimum, možda ispod minimuma. Mini-eseji. Čak samo misli. Jedna kratka rečenica. Verovatno bi bio najzadovoljniji kada bi to mogla biti samo reč, možda slovo. Još bolje glas. Esej kao aforizam. Trebalo bi ga upoznati.

S. B.